

Чернецька С.А.

УДК 339:338.48

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ

Постановка наукової проблеми. Сучасна туристична сфера швидко прогресує. Її розвиток сприяє активному економічному зростанню багатьох країн світу. На розвиток туристичної галузі господарства окремої держави істотно впливають світові тенденції розвитку туризму. Сьогодні туризм став самостійною галуззю господарства, майже 6 % світового валового національного продукту, 5 % усіх податкових зборів та 7 % світових інвестицій.

Розвиток туристичної галузі сприяє збільшенню надходжень до бюджету, створенню нових робочих місць, розвитку інфраструктури, будівництву нових туристичних об'єктів, посиленню охорони та реконструкції існуючих історико-культурних пам'яток. У багатьох країнах світу туризм став важливим джерелом доходів бюджету, розбудова рекреаційно-туристичної галузі та посилення її впливу на економічний розвиток стали одним із пріоритетних напрямків розвитку світового господарства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій сфери туризму засвідчив про значний інтерес науковців різних галузей до цієї проблематики. Зокрема, серед українських дослідників цими питаннями займалися М. П. Афанасьєв, О. О. Любіцева, В. Ф. Кифяк, І. Ю. Мальська, І. Г. Смирнов, Л. М. Устименко, В. В. Худо. У їхньому науковому доробку досить широко описано історію туризму, глибоко розкрито поняття “туризм” та туристична індустрія”, охарактеризовано сучасний стан розвитку туризму в Україні, дано характеристику туристично-фінансових потоків, та моделей управління в міжнародному туристичному бізнесі.

Сучасний стан розвитку туризму характеризується високими темпами зростання, розробляються нові туристичні маршрути, виникають нові види туризму, створюються нові робочі місця, розбудовується інфраструктура, впроваджуються нові технології в сферу туризму. Вищеперераховані тенденції розвитку туризму недостатньо висвітлені в сучасній науковій літературі. Тому вивчення сучасних тенденцій розвитку міжнародного туризму є досить актуальним.

Мета роботи полягає у сучасній характеристиці тенденцій розвитку міжнародного туризму. Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань: коротко описати історію туризму; визначити чинники, які сприяють розвитку туризму; виділити основні туристичні макрорегіони світу; охарактеризувати вплив міжнародного туризму на економічний розвиток; вказати перспективи розвитку міжнародного туризму.

Виклад основного матеріалу. Період виникнення туризму сягає сивої давнини. Людина відкривала все нові і нові території, заселяла їх та окультурювала. Пізніше розвиток торгівлі вимагав достовірної й докладної інформації про країни, їх населення та звичаї. Одними з перших мандрівників, які збирали таку інформацію, були купці. Поїздки давніх греків і римлян до Єгипту у VI ст. до нашої ери були систематичними.

У середні віки масовому пересуванню людей сприяли хрестові походи та численні війни, спричинені прагненням людей захопити багатства та поширити свою релігію на інші території. Особливо значний внесок у розвиток подорожей зробило паломництво, яке було досить поширеним в давні часи і не втратило своєї актуальності й сьогодні. Незважаючи на різну мету усіх подорожей, вони безперечно розширювали географічні знання людини, створювали передумови для великих географічних відкриттів, які мали на меті пошук багатств, налагодження нових торговельних зв'язків. У багатьох людей з'явилася потреба у відвідуванні нових територій, в ознайомленні зі звичаями і побутом інших народів. Це зумовило виникнення особливої форми подорожей – туризму. Активізація господарських та культурних зв'язків істотно збільшувала не тільки рух населення, а й сприяла будівництву доріг, готелів, закладів громадського харчування, зон відпочинку та лікування.

Науково-технічний прогрес активно сприяв розвитку туризму. Адже з появою нових видів транспорту подорожувати стало набагато зручніше, люди швидше діставалися пункту призначення.

У кінці XX ст. туризм набув всесвітнього характеру. У багатьох країнах світу він дав змогу вирішити багато соціально-економічних проблем, зокрема фінансових. Наприклад, Італія, та Іспанія приймають щороку понад 50 млн. туристів, отримують відповідно 47,9 та 35,4 млрд. доларів США прибутку; Австрію, населення якої становить 8,6 млн. жителів, щорічно відвідують 18,2 млн. зарубіжних гостей, а надходження до бюджету перевищують 15,5 млрд. доларів США на рік. Отже, розвиток туристичної галузі сприяє збільшенню доходів бюджету, створенню нових робочих місць, розвитку інфраструктури і загалом розвитку третинного сектора економіки, охороні та реконструкції існуючих історико-культурних пам'яток, охороні природи [3, 7].

Туризм – різновид рекреації, один із видів активного відпочинку. Це галузь економіки, яка останнім часом розвивається досить швидкими темпами, передбачає активний розвиток цієї галузі і в майбутньому.

Основними групами чинників розвитку туризму є такі:

- мотиваційні (психологічні чинники, які впливають на вибір мети подорожі в ті чи інші періоди в певні регіони. Тобто потреби, мотиви, цінності, стереотипи тощо);
- географічні (особливості фізико-, економіко-, політико-географічного положення країн та регіонів, необхідність налагодження зв'язків між ними);
- політичні (стабільна політична ситуація);
- соціальні (демографічні та міграційні процеси, розвиток суспільних відносин);
- розвиток науково-технічного потенціалу;

- екологічні (збереження навколишнього середовища, придатного для проживання та відпочинку людей);
- економічні (розвиток економіки).

Увесь комплекс чинників, що впливають на розвиток міжнародного туристичного бізнесу, можна поділити на дві групи:

- чинники, що діють незалежно від діяльності організацій індустрії туризму (мотиваційні, економічні, політичні, географічні, соціальні, екологічні);
- чинники, що сприяють розвитку туризму, які активно використовують туристичні організації у своїй діяльності (науково-технічний потенціал).

Однак поряд із позитивними чинниками туризм відчув негативний вплив низки різнорідних чинників, серед яких – природні катастрофи, соціальні потрясіння, війни, економічні кризи. Незважаючи на це, з 1950 року (початок регулярного обліку туристичних потоків) не було відзначено жодного значного спаду темпів зростання міжнародного туризму, який за період останніх 15 років зростає щорічно на понад 4 % [6].

Для сучасного міжнародного туризму характерна значна територіальна нерівномірність. Вона відбиває різні соціально-економічні рівні країн світу: на економічно розвинені країни припадає 57 % туристських прибутків, на країни, що розвиваються, – 30 %, на країни з перехідною економікою – 13 %. При подібній регіональній структурі туристських прибутків і доходів виділяються п'ять туристичних макрорегіонів світу:

1. Європейський (куди включають країни Західної, Північної, Південної, Центральної, Східної Європи, а також держави Східного Середземномор'я – Ізраїль, Кіпр, Туреччину).

2. Американський (включає країни Північної, Південної, Центральної Америки, острівні держави і території Карибського басейну).

3. Азійсько-Тихоокеанський (включає країни Східної та Південно-Східної Азії, Австралію та Океанію).

4. Африканський (включає країни Африки, крім Єгипту та Лівії).

5. Близькосхідний (включає країни Західної та Південно-Західної Азії, Єгипет, Лівію) [6].

Для всіх макрорегіонів характерна поступова динаміка розвитку, проте темпи не однакові, як і не однакова кількість туристських прибуттів (рис. 1).

Рис. 1. Частка туристських прибуттів туристичних макрорегіонів світу, %.

Найбільша їх частка припадає на Європу (58 %). Це пояснюється наявністю всіх видів рекреаційних ресурсів, стабільною економічною і політичною ситуацією, наявністю розвинутої інфраструктури та вигідним географічним положенням. Проте відпочинок в Європі дорожчий, ніж в інших макрорегіонах, що негативно впливає на розвиток туризму в цьому регіоні.

Другу позицію займає Азійсько-Тихоокеанський макрорегіон, частка туристських прибуттів складає 19 %. Пояснюється наявністю унікальних та екзотичних видів рекреаційних ресурсів. І все це на фоні нижчих цін і менших витрат, ніж, наприклад, в Європі або Америці. Проте негативний вплив на розвиток цього макрорегіону та на кількість туристських прибуттів чинить нестабільна політична ситуація, часті випадки природних катаклізмів, таких як землетруси, цунамі, повені.

Третю позицію займає Американський макрорегіон. Нижча частка туристських прибуттів у ньому пояснюється не зниженням туристичної привабливості Америки, а швидшим темпом розвитку туристичної індустрії в інших макрорегіонах. Даний регіон характеризується наявністю більшості видів рекреаційних ресурсів, розвинутою інфраструктурою. Проте нестабільна політична ситуація в країнах Південної Америки, природні катаклізми у США (урагани, повені) сприяють зниженню частки туристських прибуттів.

На передостанньому місці, за часткою туристських прибуттів, перебуває Африканський макрорегіон. Африка – найдешевше місце відпочинку у світі, де зосереджені багаті природні рекреаційні ресурси. Проте недостатньо розвинута інфраструктура, низький рівень туристичного сервісу, відсутність значних культурно-історичних рекреаційних ресурсів негативно впливають на розвиток туристичної галузі.

Близькосхідний туристичний макрорегіон характеризується найнижчою часткою туристських прибуттів, яка складає 2 %. Це пояснюється нестабільною політичною ситуацією в регіоні, відсутністю розвинутої туристичної інфраструктури. Проте тривалий туристичний сезон, наявність багатих рекреаційних ресурсів, близькість розвинутих Європейських держав позитивно впливають на розвиток туризму в регіоні і складають значну частку в його туристсько-рекреаційному потенціалі [6].

Туризм став явищем, що увійшло у повсякденне життя майже третини населення планети. Більше того, на початку XXI ст. туризм, за обсягом доходу, справедливо посів третє місце серед провідних галузей світової економіки.

У багатьох країнах світу туризм є однією з найбільш пріоритетних галузей, валовий національний дохід складає 20–45 %, а надходження від іноземного туризму є основним джерелом отримання валюти. Туристичний бізнес стимулює розвиток інших галузей господарства, таких як будівництво, зв'язок, харчова промисловість, сільське господарство, торгівля, виробництво товарів народного споживання та ін. Цей бізнес приваблює підприємців із багатьох причин: невеликі стартові інвестиції, зростаючий попит на туристичні послуги, високий рівень рентабельності й мінімальний термін окупності витрат [2, с. 33].

Якщо проаналізувати діяльність туристичної сфери всіх країн світу і визначити лідерів із залучення туристів у свою країну, розташували їх по місцях за підсумками останніх років, то на першому місці упродовж 15 років залишається Франція, прийнявши близько 80 млн. іноземних туристів, далі йдуть Іспанія, США та Італія, які в сукупності прийняли понад 150 млн. туристів.

Отже, визначивши лідерів із прийому іноземних туристів, можна впевнено констатувати той факт, що саме в цих країнах найбільший вплив на економіку мала сфера туризму. Проте надходження прибутків від туризму розподіляється у світі нерівномірно (рис. 2).

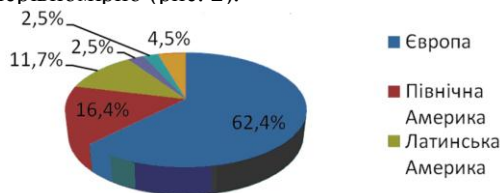

Рис. 2. Розподіл прибутків від туризму у світі.

Найбільша частка прибутків від туризму припадає на регіони з досить високим рівнем економічного розвитку. У наш час туристична галузь утворила 12 % світового валового внутрішнього продукту і поглинула 13 % витрат споживачів [2, 31]. За чисельністю працівників сфера туризму також стала однією з найбільших у світі – у ній зайнято понад 260 млн. осіб. Це одна з небагатьох галузей економіки, де залучення нових технологій не призводить до скорочення працюючого персоналу. Це має важливе значення, оскільки, поглинаючи більше робочої сили, туризм зменшує соціальну напругу в суспільстві. Крім того, світовий досвід показує, що сферу туризму можна розвивати і в період економічних криз, що має важливе значення для країн Східної Європи.

Прикладом можуть бути такі країни, як Аргентина, Бразилія, Мексика, Єгипет, Туніс, Перу та інші [2, с. 31-32].

І ще один дуже важливий фактор – вплив туристичної діяльності на навколишнє середовище, який може бути безпосереднім, опосередкованим, позитивним і негативним.

Позитивний вплив включає охорону й реставрацію пам'яток природи, історії, культури, створення національних парків і заповідників, збереження лісів, захист рослинного і тваринного світу.

Негативний вплив – це самовільне розміщення тимчасових баз відпочинку, забруднення відходами навколишнього середовища, самовільне розпалювання вогнищ, понівечення історичних пам'яток вандалами. Деякі види туристського відпочинку, як-от полювання, риболовля, збирання рослин, завдають негативного впливу живій природі й призводять до зменшення чисельності або навіть до повного зникнення фауни та флори певних територій.

За прогнозами Всесвітньої туристичної організації (ВТО), сфера туризму активно розвиватиметься і в майбутньому. Кількість подорожуючих до 2020 року сягне 1,6 млрд. осіб на рік, що означає збільшення туристичних прибуттів у 2,4 рази порівняно з 2000 роком. При цьому доходи від туризму, за прогнозами ВТО, у 2010 році складуть 1550 млрд. доларів США, тобто у 3,3 рази перевищать рівень 2000 року, а до 2020 року прогнозується збільшення доходів до 2000 млрд. доларів США [2, с. 226-227].

Прогноз найбільш популярних туристичних напрямків до 2020 року наведено на (рис. 3).

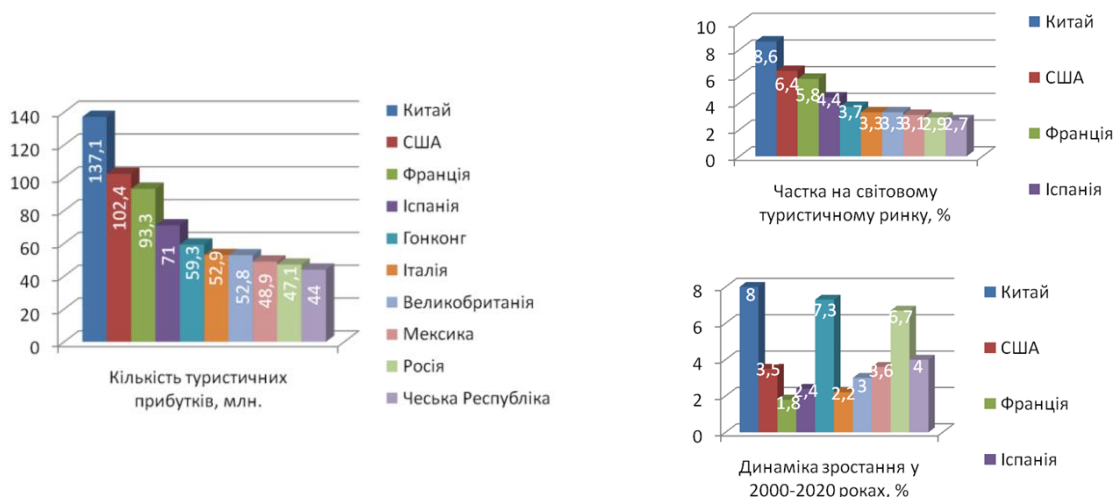

Рис. 3. Популярні туристичні напрямки.

Джерело: Дані Всесвітньої туристичної організації.

Із таблиці видно, що при щорічному зростанні на 8 % кількість туристичних прибуттів у Китай досягне до 2020 року 137,1 млн. дол. Другим за популярністю туристичним напрямком стануть США (102,4 млн.), далі – Франція (93,3 млн.), Іспанія (71,0 млн.), Гонконг (59,3 млн.).

Щоденні витрати туристів, за винятком коштів на авіаперевезення, збільшуються до 5 млрд. доларів у день. За прогнозами ВТО, очікується бурхливий розвиток візного туризму. Найбільшими країнами постачальниками туристичних потоків стануть Німеччина, Японія, США, Китай, Великобританія. Економічна відсталість країн Східної Європи є реальним бар'єром для залучення населення цих країн у міжнародний туризм. Обсяги туризму між країнами Західної і Східної Європи будуть зростати в основному в напрямку зі Сходу на Захід [2, с. 226-227].

Фахівці Всесвітньої туристичної організації визначили п'ять найперспективніших видів туризму у XXI столітті:

1. Круїзи – один із найперспективніших та бурхливо зростаючих видів туризму. На початку 1980 р. кількість “круїзних” туристів складала 1,5 млн. осіб, то нині – 10 млн., і їхня кількість постійно зростає.

2. Пригодницький туризм – для любителів гострих відчуттів. Постійно зростає попит на сходження на найвищі вершини світу та екскурсії по морських глибинах.

3. Культурно-пізнавальний туризм – активно розвиватиметься в Європі, Азії, Близькому Сході, відповідно, зросте значення охорони пам'яток культури.

4. Діловий туризм – набув активного розвитку нині і розвиватиметься і в майбутньому, що пов'язано зі швидкими темпами розвитку світової економіки, поглибленням політичних та економічних зв'язків між різними державами світу.

5. Космічний туризм – за даними американських фахівців, забезпечить щорічний дохід у розмірі 10 млрд. доларів США.

Висновки. Проаналізовані дані свідчать про те, що туристична галузь економіки активно розвивається: зростає кількість туристичних прибуттів у світі загалом і у всіх туристичних макрорегіонах. Тому подальші наукові пошуки в цьому напрямку будуть присвячені пошукам шляхів вирішення проблем розвитку туристичної галузі господарства.

Джерела та література:

1. Луцишин Н. П. Економіка й організація міжнародного туризму : навч. посіб. / Н. П. Луцишин, П. В. Луцишин. – Луцьк : РВВ “Вежа” Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2003. – С. 136-137.
2. Любіцева О. О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти) / О. О. Любіцева. – К., 2004. – 436 с.
3. Мальська М. П. Туристичний бізнес: теорія та практика : навч. посіб. / М. П. Мальська, В. В. Худо. – К. : Центр учбової л-ри, 2007. – 424 с.
4. Кифяк В. Ф. Організація туризму : навч. посіб. / В. Ф. Кифяк. – Чернівці : Книги-XXI, 2008. – 344 с.
5. Патійчук В. О. Україна в системі міжнародного релігійно-паломницького туризму / В. О. Патійчук // Наук. вісн. Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки. – 2002. – № 1. – С. 223-227.
6. Смирнов І. Г. Туристично-фінансові потоки та моделі управління в міжнародному туристичному бізнесі / І. Г. Смирнов // Географія і сучасність : зб. наук. пр. Київ. нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. – К., 2006. – Вип. 5 (15).
7. Устименко Л. М. Історія туризму : навч. посіб. / Л. М. Устименко, І. Ю. Афанасьєв. – К. : Альтер-прес, 2005. – 320 с.

Шаталова Ю.Г.

УДК 681.3

ПРИМЕНЕНИЕ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ТУРИЗМЕ: ИНТЕРАКТИВНАЯ ИНФОРМАЦИОННАЯ СИСТЕМА-ЭКСКУРСОВОД

Актуальность. Тяга современного человека к путешествиям несколько уменьшилась по сравнению с прошлым и особенно позапрошлым веком. Причин тому множество, не последней является инертность современных людей, их зависимость от достижений цивилизации, в том числе, конечно, и от компьютеров. Между тем желание познавать новое по-прежнему живо. Поэтому создание всевозможных образовательных и познавательных компьютерных программ является весьма актуальной задачей.

Научная новизна статьи состоит в анализе возможных методов создания интерактивной программы-экскурсовода, основанной на базе данных сложной организации, манипулирующей данными различной структуры.

Анализ последних исследований и публикаций. Вопрос создания интерактивной системы распадается на два: функциональность будущей системы и методологические основы этой системы. Функциональность можно оценить, проведя анализ существующих систем аналогичного назначения. Но, как показало изучение источников, в том числе предложения Интернет, в полной мере аналогичных систем нет. Методологическую основу интерактивной программы-экскурсовода должна составлять база данных, выбор конкретной модели представления данных и особенностей организации интерфейса системы. Этим вопросам посвящено немало научных статей и монографий таких ученых, как К.Дж. Дейт, Дж. Ульман, Дж. Уидом, С. Д. Кузнецов и других. Однако именно такое применение баз данных описано недостаточно.

Цель работы: проанализировать достаточный набор функций интерактивной программы-экскурсовода и найти возможные методы ее реализации.